

KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

KONYA BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

Şehrin YeniGün GAZETESİ'NİN ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR Arafızası

CILT: 6 • SAYI: 7

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

16 ŞUBAT 2024 CUMA

AHMET AKA'NIN PENCERESİNDEN DÜNYAYA BAKIŞ

AHMET AKA'NIN PENCERESİNDEN DÜNYAYA BAKIŞ

**ANUŞ
GÖKÇE**

Sevgili okurlar sizlere bu yazımda Konya'mızın yetiştirdiği bir değer olan yayımcı, gazeteci, yazar ve şair Ahmet Aka'yı tanıtmak istedim. "Marifet iltifata tabidir" demiş atalarımız. Ben de elimden geldiği kadar değerli şairimizi sizlere tanıtmaya çalıştım.

Ahmet Aka Kimdir?

Ahmet Aka, hayatı tırnaklarıyla kazıyan ve tecrübelerini, duygularını şiire aktaran, bazen öğüt veren bazen aşkla, heyecanla coşturan bazen de hüzne boğan Torosların bağrından çıkan, Konya'da kıvama gelen değerli bir edibimizdir.

Hayatı

20 Mayıs 1970 yılında Konya'ya bağlı Hadim İlçesinin Balcılar köyünde doğdu. İlköğretimini Balcılar ilkokulunda yaptı. İskenderun'da başladığı Orta öğretimin lise kısmını Çumra İmam Hatip lisesinde tamamladı.

1993-1994 yıllarında "Balcıların Sesi" gazetesinin yanı sıra edebiyat ve sanat dergisi "Eylül"ü çıkardı. Çeşitli gazetelerde muhabirlik yapan Aka, Gençlik Radyosunda haber müdürlüğü, Konya'da çıkarılan Merhaba gazetesinde 1992-1996 yılları arasında sanat yönetmenliği yaptı. Bir süre Konya Büyükşehir Belediyesinin yayın organı olan Büyükşehir gazetesinin, daha sonra Konya'da Memleket gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yürüttü.

Çimke Yayınları kurucuları arasında

yer alan Aka, halen arkadaşlarıyla birlikte Anadolu Günlük gazetesini çıkarıyor.

Ahmet Aka, Türkiye Yazarlar Birliği Konya Şubesi üyesidir.

Edebiyat hayatına lise yıllarında başlayan Aka, şiirlerini Güneysu, Sur, Cuma, Bizim Okul, Çerağ, Büşra, Jurnal ve Ayâne gibi dergilerin yanı sıra Yeni Ufuk, Türkiye'de Yarın, Dönüşüm ve Merhaba gazetelerinde yayımladı.

Ahmet Aka, İmam Hatip Liselerinin kuruluşunun 40. Yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen şiir yarışmasında Türkiye birincisi oldu.

Eserleri:

İlk şiir kitabı "**Sevinç Gözyaşları**" nı 1990'da çıkardı. "**Bir Gönül Fethetmek**" i 1991'de, "Devrim Şarkıları" nı 1993'te, "**Mim**" i ise 1996'da yayımlandı. 2016'da ise şiir ve düzyazı karışımı olan "**İnce Düşler**" i yayımladı. Lise yıllarında yazdığı ve ilk baskısı 1997'de yapılan "**Sevgi Rüzgârı**" liseli iki gencin aşk hikayesini anlatır.

Şiir anlayışı: Şair lise yıllarından beri şiir yazmaktadır. Şiirleri coşkulu, bazen hüzünlü ve liriktir. Şiirlerinde özlem, sevgi, ayrılık, aşk gibi konuları işleyen Ahmet Aka, Konyalıların duygularını, hüznelerini, sevinçleri-

İÇİNDEKİLER

- AHMET AKA'NIN PENCERESİNDEN DÜNYAYA BAKIŞ
ANUŞ GÖKÇE
- YERLİ DÜŞÜNCENİN SESİ: TARIK BUĞRA
HALE GÜRBÜZ
- BİR YAZI MAKİNESİ: GAZETECİ AHMET MİDHAT EFENDİ
MUSTAFA ÖZCAN

ni yansıtmaya çalışır.

Ahmet Aka, halk için şiir yazmıştır. Bunun için ağıdalı bir dili yoktur. Serbest şiir tarzını benimsemiştir. Şiiri sanatla örülmüştür. En çok kullandığı edebi sanatlar, kişileştirme, telmih, benzetme ve aliterasyondur.

Örnek:

Kendine mah/sus
Sana mah/pustum

...

Y angı-msın, y angı-nım, y anılgı-m
Y ankı-msın, y akın-ım, y arı-nım..

(İnce Düşler, s.7)

Ahmet Aka, dizelerinde bazen yağmur yağar gibi duygulu ve hareketli bazen de bir deniz kıyısında dalgaların kıyıya vuruşunu hissettirir bizlere. Onun şiirlerinde tabiatın coşkusunu, suların şırıltısını, bir son bahar rüzgârının savurduğu yaprakların hışırtısını duyar, tozu dumanı görürüz. Elimde fazla kitap yok İki tane kitabı elimde bulunuyor; İnce Düşler ve Sevgi Rüzgârı. Bu iki eseri tanıtarak şair, yazar, yayımcı ve gazeteci Ahmet Aka'nın duygu atmosferine girmeye çalışacağım.

İnce Düşler, 2016'da Çimke yayınlardan çıkan bu eser 68'i sayfaya kadar şiirlerini, 70. sayfadan itibaren deneme yazıları yer almaktadır. Elimdeki kitap 6 baskı olup, Ekim 2023 yılından yayımlanmıştır. 12,50x19,50 cm ebatta olan eser, 93+3 sayfadır. İçindekiler kısmından sonra direk şiirlere geçilmektedir.

Cansız varlıklara şiirlerinde hayat kazandıran, bazen onları konuşturup bazen sarıp sarmalandıran, koşturan, uykuya yatıran Ahmet Aka'nın İnce Düşlerdeki şiirlerini konularına göre 5 grupta toplayabiliriz.

Aşk, sevgi ve ayrılık şiirleri

Tenkit içerikli şiirler

Tabiat şiirleri

Konya için Şiirleri

Nazire, dörtlük ve beyitler halinde yazılmış muhtelif şiirler.

Aşk, Sevgi ve ayrılık şiirleri: Bu şiirler herhangi bir kişiye olduğu gibi anne babaya, ölen yakınlarına, çocuklar için yazılmıştır.

Aşk şiirlerine; Figan, O Yar, Ellerin Bir Kibritti.

Bir ayrılık şiirinde;

"Bir tren geçer bu şehirden

Gecenin on ikisinde

Yetim kalmış çocukların feryadını getirir

Uykuları böler de..." (s.56) dizeleriyle devam eden şiirde şair, kimsesiz çocukların ümitlerinin kırılmasını ne güzel anlatıyor. Ahmet Aka, "**Babam Nerede Kaldı?**" adlı şiirlerinde öksüz ve yetim kalan bir çocuğun feryadını bize hissettiriyor. Annesine yazdığı "**Anneme**" şiirinde ise insan kaç yaşında olursa olsun annesinin yerini hiç kimsenin dolduramayacağını, hep yerinin boş kalacağını, onsuz geçen bir hayatın kendisine bir yalandan ibaret olduğunu belirtiyor.

BABAM NEREDE KALDI?

"...anne

Hüzünler yağıyor içime

Anne, yalnızlıklar yağıyor

Yağmur yağdı kalkmadın

Güneş doğdu bakmadın..." s. 20 vd.

ANNEME;

...Alıp da koynuna ısıtsan beni,

Donmuşsun çocuğum nerdeydin desen,

O çıkmaz sokakta bahçe evinde,

Yitiren yıllarımı getir getirsen."

(s.21)

Memleket özlemi ile yazılan şiire de bir örnek verelim.

BİZİM ELLER

"Kekik kokusuna, keklik sesine

Hasret kaldıysan çok dağın mor tepesine.

Yaylalar, bozkırlar oy bizim eller,

Merhem olur yârin her yaresine..."

(s.25)

Nazireye tek bir şiiri vardır. O da "Konya'nın Gönül Penceresi" adlı şiiridir.

"Eski Üzüm bağları Araplar'da yok şimdi

"Ulurmak'tan başka bir düzümüz kalmadı" şiire yapılan naziredir. Ahmet Aka naziresinde Konya'nın güzelliklerini ve tarihi eserlerini ve meydanlarını zikreder. 14'lü hece vezniyle yazılmıştır. (s. 59)

Tenkit içerikli şiirinde;

ÖZGÜRLÜK

"Özgürlük dağların ardında oğlum
Bulutlarla geçer üzerimizden
Bir rüzgâr gibi bir şimşek gibi
Lambalarla söner umutlarımız
Barutsuz, fişeksiz bir fişek gibi..." (s.37)

Konya ile ilgili şiirleri: "Konya'nın Gönül Penceresi", "Sen Konya Olsan" **İnce Düşler'deki** nesirler; "İnce Düşler", TYB Konya Şubesinin düzenlediği Seydişehir- Gilistra gezisine katılan yazarın fevkalade edebi bir üslupla yazdığı "Seydişehir'den Tren Geçmez", Şair Zemçi Çetinkaya'nın vefatı dolayısıyla yazılan "Hüzzam Makamı", Konya'nın yok olan tarihi evlerini konu alan ve şehrin dokusuna uymayan yapılaşmayı eleştiren "Cumbalı Evlerden Sarkıyoruz Hayata", "Ölümün Portresi", "Sisli İkindiler", "Kumrular Buğday Pazarına", "Senin Mezarın da İşte Burası", "Yüreğim Buğulaniyor Bu Şehirde", "Işık Böcekleri Gibi", "Günlerden Konya", "Bugün Cenneti Hak ettin" yazıdır. Yazar, Konya'nın güzelliklerine, örf ve adetlerine değer vermediği, kimsesiz ve uyuşturucu batağına saplanmış çocuklara sahip çıkılmasını istemektedir. Bu yazılarda Mevlana'nın Yunus Emre'nin, Bekir Sıtkı Erdoğan'ın ve Karaman'ın, Konya'nın sıcak nefeslerini hissetmekteyiz.

Sevgi Rüzgârı, Ahmet Aka'nın lise yıllarında yazıp, ilk defa 1997'de basılmıştır. 4. Baskısı Şubat 2020'de Çimke'den çıkmıştır. 13,5x21,5 cm ebadında ve 199+1 sayfa olan kitapta yer yer şiir ve mektuplara yer verilmiştir.

Sevgi Rüzgârı, Ahmet Aka'nın tek romanıdır. Bu romanda lisede okuyan bir gen kızın örtünmek istemesi üzerine ailesinde yaşanan tartışmalar ve nice zorluklarla İmam Hatip Lisesine devam eden üç gençten biri olan Hasan'ın Zeynep'le olan duygusal yakınlıkları dile getiriliyor. Başörtüsü yüzünden okula alınmayan öğrencileri, dinden uzak yaşayan iki ailenin karşılıklı duygu ve düşünceleri anla-

tılıyor.

Kitap, sadece bir aşk romanı değildir. Bu romanda dindarlığın, merhame-tin, kardeşliğin ve sosyal ve ekonomik dayanışmanın da ne kadar önemli olduğuna şahit olacaksınız.

Hasan İmam Hatip Lisesinde okuyan bir öğrencidir. Arkadaşı Zeynep de öyle. Zeynep örtünmek için bazı dini bilgiler içeren dergi ve kitapları Hasan'dan öğrenerek satın alıyor, odasında gizli gizli bunları okuyor. Durumu fark eden annesi kızına kızıyor ve bu tür kitapları okumamasını tembih ediyor. Zeynep ise kararından vazgeçmiyor.

Zeynep'le Hasan aynı sınıftadır. Derste Kemal Hoca, dünyanın oluşumunu ve güneşi tesadüfen meydana geldiğini anlatıyor. Hasan ise buna karşı çıkıyor. Teneffüse çıktıklarında ise tahtaya "Tesadüf Kemal" yazıp silgiyi de çöp kutusuna atıyor. Derse giren hoca çılgına önuyor ve kimin yazdığını soruyor. Bütün cesaretini toplayan Hasan'ı kaldırıyor. Hasan ben yazmadım dese de hocasını inan-

dıramaz. Çünkü onu bir arkadaşı ele vermiştir.

Hasan, "... Koskoca güneşin tesadüfen var olduğunu söylüyorsunuz da iki kelimenin tesadüfen var olduğuna niçin inanmıyorsunuz. Oysa güneşi ışıklı ve ayı nurlu yapan ve ona merhaleler koyan Allah'tır..." (s.14)

Hasan'ı fikren mağlup edemeyen Kemal Hoca, Müdire Hanımı etkileyerek Hasan'ı disipline vererek okuldan attırır. Hasan ailesinin yanına döner. Özel bir liseye kaydını yaptırır. Fakat işin peşini bırakmaz. Müdire Hanım ile Kemal Hoca'nın birlikte çekilmiş bir resmi Zeynep, Hasan'ın adresine postalar. Hasan arkadaşı Bülent'e gazetede haber yaptırarak Kemal Hoca ile Müdire Hanımı öğretmenlik görevinden ihraç ettirir. (s.15 vd.)

Hasan tekrar eski lisesine döner. Çok güzel şiirler yazmakta, şiirleri ilde birinci gelmektedir. Zeynep de kompozisyonda birincidir.

Zeynep lise bittikten sonra aynı şehirde Hukuk Fakültesini Hasan da edebiyat fakültesini kazanır. Okurken nişanlanırlar ve okul bitince de evlenirler. Tam düşünlerinin olacağı zaman Zeynep'in annesi babası trafik kazasında hayatını kaybeder. Zeynep'in küçük kardeşini ise teyzesi yanına alır.

Romanın tahlili:

Romanın anlatımı çok basittir. Romanın çok bir hikâyeyi andırmaktadır. Tek düze bir hayat anlatılmıştır. Oysa romanların konusu, ilişkiler daha kapsamlı ve karmaşıktır. Kurgularken betimlemelere yer verilmemiş, tek düze bir hayat sergilenmiştir. Karakter ve çevre tanıtımı yapılmamıştır.

Yazar romanında kendi hayat hikâyesini anlatmıştır. Araya biraz da aşk katarak olayı renklendirmek istemiştir. Romanın başkahramanı Hasan, yazarın kendisidir. Dünya görüşü de zaten buna uygundur. Duygu ve düşüncelerini, hayat felsefesini Hasan karakterinde verir.

Ahmet Aka, Konya'daki olaylar karşısında duyarsız kalmaz. Türkiye'de kaçırılan çocuklara değindikten sonra en fazla çocuk kaçırma olayının Konya'da gerçekleştiğini esefle yazar ve buna bir çözüm yolu arar. Konya'da en yakın komşusu tarafından kaçırılan ve sobada yakılarak öldürülen 4 yaşındaki bir kız çocuğunun hazin hikâyesine de kitabında yer verir. Bura da insanların vicdanını sorgular. Bulunamayan çocuklar için detaylı arama ve kurtarma çalışmalarının acilen hayata geçirilmesini ve çocuklarımızın ve insanların can güvenliğinin sağlanmasını dile getirir.

YERLİ DÜŞÜNCENİN SESİ: TARIK BUĞRA

“Yağmur, ne güzel çiseliyordu... Fakat insanlar, bana yabancı, bana aldırış etmeyen insanlar. Halbuki ben, mesela şu kadını sevebilir, şu adamla pekâlâ dost olabilirdim, ama onlar geçip gidiyorlar, asla durdurulamaz bir tarzda geçip gidiyorlardı.” (Tark Buğra/Havuçlu Pilav Meselesi)

HALE
GÜRBÜZ

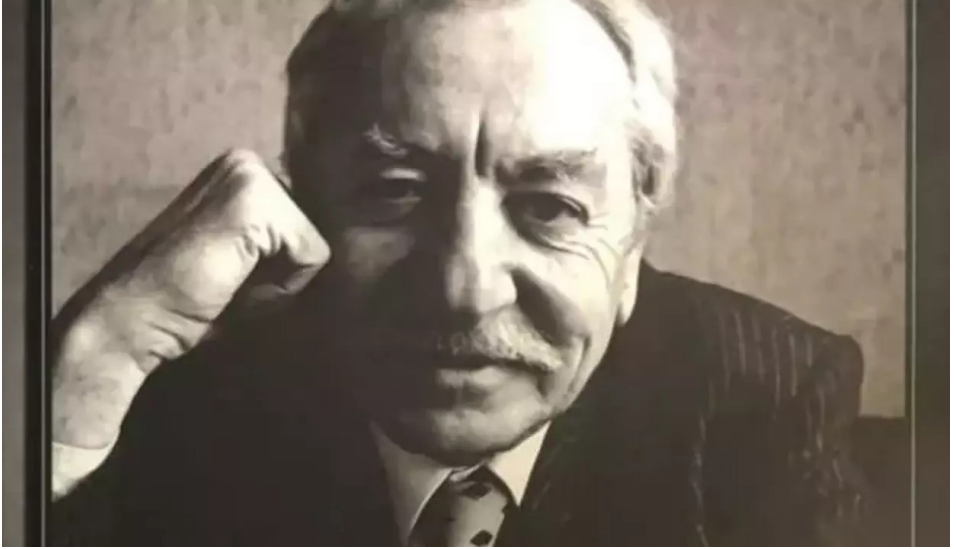
Tarık Buğra ya da tam adıyla Süleyman Tarık Buğra 2 Eylül 1918’de Konya’nın Akşehir ilçesinde doğdu. Babası Akşehir’de ağır ceza hâkimi olarak görev yapan Erzurumlu Mehmet Bey, annesi Akşehirli Nâzike Hanım’dır. Tarık Buğra’nın biyografisi incelendiğinde iyi eğitim almış kültürlü bir baba ve tekke kültürüne sahip bir anneye sahip olduğu, küçük yaştan beri kitaplarla ilgi duyduğu görülmektedir. Hukukçu olan babası Mehmet Nazım’ın Türk kültür ve edebiyatının seçkin eserlerinden oluşan kütüphanesi onun kitaba yönelik ilgisinin ilk kaynağıydı. Buğra’nın manevi dünyasının şekillenmesinde ise annesi Nâzike Hanım’ın okuduğu ilahilerin yanı sıra Yunus Emre ve Mevlâna sevgisi etkilidir.

Tarık Buğra ilk ve ortaokulu Akşehir’de okudu. Buğra’daki sanat kabiliyetini keşfeden ilk kişi ortaokuldaki Türkçe öğretmeni Rıfki Melül Meriç’ti. Öğrencisini şiire yönlendiren Rıfki Melül, Süleyman Tarık’ın müfredat dışında çok sayıda kitap okumasını sağlayarak onu Necip Fazıl, Ahmet Hamdi ve Nazım Hikmet gibi devrin büyük şairlerinin şiirleriyle tanıştırdı. 1933’te ortaokulu bitirdikten sonra yatılı öğrenci olarak İstanbul Erkek Lisesi’ne devam etti. İstanbul Erkek Lisesi’nde Hakkı Süha Gezgin’in, Pertev Naili Boratav’ın öğrencisi oldu. Buğra’nın edebiyata asıl ilgisi İstanbul Erkek Lisesi’nde okurken öğretmeni Hakkı Süha Gezgin’in teşvikiyle hikâye yazmaya başlamasıyla oluştu. Edebiyat konusundaki şuurlu uyanışının bu yıllara denk geldiğini kendisi de ifade etmiştir. Yazar olmaya

onuncu sınıfta karar verdi. Tarık Nazım müstear ismiyle hikâye ve şiirler yazmaya başladı. Okulun yatılı kısmı kapanınca Haydarpaşa Lisesi’ne nakleldi. Ancak burada eğitimine devam etmek istemedi. Konya Lisesi’ne geçti ve 1936’da Konya Lisesi’nden oldukça iyi bir derece ile mezun oldu.

Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’ne imtihansız olarak kabul edildi. Konya Lisesi’nden mezun olduktan sonra bu kez üniversite eğitimi için gittiği İstanbul’da Rıfki Melül ile sonrasında sanat ve edebiyat ikliminin havasını soluyacak imkânlarla kavuştu. Genç tıbbiyeliyi Küllük Kahvesi’ne götüren hocası onun burada Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ali Nihat Tarlan, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Fuat Köprülü ve Nurullah Ataç gibi kişilerle tanışmasına vesile oldu. Buğra, kısa sürede büyüme kapıldığı kahvenin en sadık müdavimlerinden biri haline geldi. Vaktinin büyük bir bölümünü okul yerine yazarların buluşup sohbet ettiği İstanbul Beyazıt’taki Küllük Kahvesi’nde geçirmeye başladı. Küllük Kahvesi’ni “borcumu ödeyemediğim birkaç alacaklımdan biri” diye tanımlayan Buğra, kahvenin müdavimi olduğu bu yıllarda başarılı bir eğitim hayatı sürdüremese de “Küllük ‘ten mezunum” diyerek içinde yazarlık mayasının o günlerde tuttuğuna inandı.

Tıp Fakültesi’nde iki yıl okuduktan sonra İstanbul üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne geçti. Parasızlık nedeniyle zor bir öğrencilik dönemi geçirdi ve üç yıl sonra mezun olamadan bu okuldan da ayrıldı.

1942-1945 yılları arasındaki üç yıllık askerlik görevi sırasında ilk piyeslerini ve ilk romanını yazdı. "Akümülatörlü Radyo" başlıklı piyesi Şehir Tiyatroları tarafından reddedilince "Yalnızlar" başlığı ile roman haline getirdi. 1948'de Çınaraltı dergisinde yayımlandı.

Askerlik hizmetini tamamladıktan sonra İstanbul'a döndü ve 1947'de Edebiyat Fakültesi'ne kaydoldu. Burada Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan'ın öğrencisi oldu. Okul masraflarını çıkarmak için tezgahçılık ve Şişli Terakki Lisesi'nde muallim muavinliği görevinde bulundu. Tarık Buğra edebiyat dünyasına küçük hikâyelerle girdi. 1948'de bir iddia üzerine üç saatte yazdığı "Oğlumuz" başlıklı hikâyesi Cumhuriyet gazetesinin açtığı yarışmada ikincilik ödülüne layık görüldü. Bu ödül ona edebiyat ve basın dünyasının kapılarını araladı. 1949'da yayımladığı ilk hikâye kitabı Oğlumuz'u, 1952'de Yarın Diye Bir Şey Yoktur, 1954'te İki Uyku Arasında, 1964'te Hikâyeler izledi. Bu hikâyeler kronolojik bir sıra ile incelendiğinde ilk dikkati çeken şeyin, yazarın bir acemilik/ çıraklık dönemi olmayışıdır. Hemen her yazarda takibedilen zaman içinde ustalaşma, Tarık Buğra'da görülmez. O, daha ilk hikâyesinde usta bir yazar olduğunu ortaya koymuştur. Hikâyelerinde daha çok yakın çevre, aile hayatı, sevda ilişkileri, küçük kasaba intibaları gibi ferdi ve dar çerçeveli

konular göze çarpar. Tarık Buğra olay değil atmosfer hikâyecisidir. Hikâyelerinden, onun "hüzn"ü bilen bir yazar olduğu anlaşılmaktadır. Onun hikâye ve romanlarında çocukluğun, ilk aşkın, vefasızlıkların, kırılmışlıkların ve yarıda kalmış şeylerin hüznü vardır. Denilebilir ki onun eserlerinin atmosferini hep bir hüzn bulutu idare eder. Kasaba yaşantısından, orta sınıf insanların ev ve aile ortamlarından kesitler verdiği hikâyelerinde, yoğun, şiirli bir dille aşk, yalnızlık, uyumsuzluk gibi temaları işledi. Olay örgüsünden çok iç gerçekliğe ağırlık verdi. Tarık Buğra'nın inandığı doğruları savunmaktan çekinmeyen bir karakteri vardı. Yazarın yaşam özeti, karakterinin bu özelliğini yansıtan bu hikâyelerle doludur. Maddi açıdan en zorlandığı dönemde bile inancına, değerlerine aykırı düşen işlerin içinde yer almamıştır. İnsan merkezli bir sanat anlayışı benimsemiş, önemli sosyal ve tarihi olayları anlatırken insanın varoluş macerasını da ortaya koymuştur.

Basın dünyasından çeşitli iş teklifleri alan yazar, bu teklifler sayesinde basın hayatına atılmak için cesaret buldu ve Edebiyat Fakültesi'nden mezuniyet tezi vermeden ayrıldı.

1949-1952 yılları arasında Akşehir'de babası ile "Nasreddin Hoca" gazetesini çıkardı. 1950'de Jale baysal ile evlendi, on sekiz yıl sonra boşanma ile sonlanan bu evlilikten 19 Aralık 1951'de kızları

Ayşe dünyaya geldi. 1952'de babasını kaybeden Buğra, gazeteyi elden çıkardı ve İstanbul'a döndü. Profesyonel gazetecilik hayatına "Milliyet" gazetesi bünyesinde başladı.

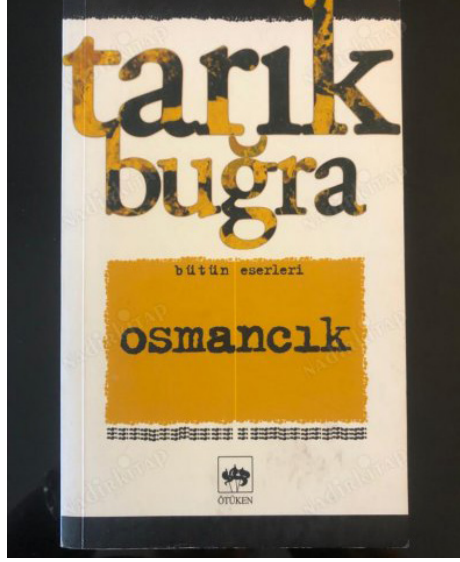
Yazar, burada Abdi İpekçi, Reşat Ekrem Koçu ve Peyami Safa ile çalışma imkânı bulurken, yoksul yaşamını yansıttığı yazılarını farklı mecralarda da yayımladı. Ankara'da "Yenigün" gazetesinde Genel Yayın Müdürü olarak görev yapan Buğra, aynı yıl "Vatan" gazetesinde Yazı İşleri Müdürlüğüne getirilse de "Milliyet" gazetesi ani bir teklifle onu spor sayfalarının başına getirdi.

Buğra, dil, edebiyat ve sanat konularına da yer verdiği yazılarında tarafsız bir yazar olma vasfını korurken, kısa sürede yaptığı iş değişikliklerine "Tercüman", "Yeni İstanbul" ve "Türkiye" gazetelerini de ekledi.

Tarık Buğra, gazetelerde düzenlediği sanat sayfalarında aynı zamanda tiyatro eleştirileri yaptı ve "Haftalık Yol" dergisini çıkardı.

1962 yılında Türk Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen Küçük Ağa romanını hazırladı. Küçük Ağa, 1964 yılında kitap olarak yayımlandı. Çok olumlu tepkiler alan roman, Mehmet Kaplan tarafından mezuniyet tezi olarak kabul edildi ve böylece Buğra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden diploma aldı.

Küçük Ağa Tarık Buğra'nın başarılı bulunan en ünlü kitaplarındandır. Roman dünyamızda Tarık Buğra'ya sağlam ve sarsılmaz bir yer sağlayan eseri Küçük Ağa'dır. Yazarın üçüncü romanıdır. İlk yayım yılı 1963'tür. Küçük Ağa Millî Mücadele yıllarında Türk toplumunun zorlu koşullar altında verdiği mücadeleyi, Kuva-yı Milliye'yi anlatmaktadır. Döneme bir kasabadan bakan ve Tarık Buğra'nın deyişiyle "destanlara yakışan bir konuyu ele almasına rağmen, destan olmayan, gerçekliği anlatan" bir eserdir. Bu roman "tarihi açıdan Millî Mücadele'de insanın yeri, milletin yeri nedir?" sorularının cevaplarını araştırır. TRT tarafından Yücel Çakmaklı yönetmenliğinde 1983 yılında diziye uyarlanmıştır. Kitap da dizi de yayımlandığı yıllarda büyük ilgi görmüştür. Bu eserde ve bu-

nun devamı olan Küçük Ağa Ankara'da ve Firavun İmanı romanlarında Millî Mücadele ilk defa değişik bir açıdan ele alınmıştır. Bu üç romanda meseleler, insan/millet ele alınmış, yeni ve doğru bir yorumla ortaya konulmuştur.

Tarık Buğra, roman kahramanlarını idealize etmez. Onun romanlarındaki bütün tipler tabiidir. İnsanı, en gerçek ve inkâr edilemez yanından -mizacından- ve insanın en soylu duygusundan -hüzünlerinden- ele almıştır. Bu özellikleriyle Tarık Buğra, realizmin Türk romancılığındaki en usta yazarlarından biridir.

Tarık Buğra'da belli ve kalıplaşmış bir fikri ispatlama, yorumlama ve propagandasını yapma endişesi yoktur. O, romanı, roman olarak düşünür. Tarık Buğra'yı bugün ve gelecekte sarsılmaz yapan özellik onun bu tutumudur. Ona göre roman, hatta sanat "kâinatı ve insanları bir mizaca göre yeniden yaratmaktır." Bu açıdan bakılınca Tarık Buğra, bir tahlil ustası olarak göze çarpar. Onun bazı romanlarında insan, bazılarında mesele ön plandadır, fakat ikisi de her zaman dengelidir.

Buğra, büyük bir sanatçının içinde doğduğu toplumun değerlerine bağlı olması ve bu değerleri eserlerinde ele alması gerektiğini düşünürken, insanı anlama konusundaki evrensel bakışı ise Buğra'nın "Bir insanı açıklamak, birçok insanı açıklamak demektir" sözlerine

yansımasıdır.

1970-1976 yılları arasında Tercüman gazetesinde köşe yazarlığı ve sanat sayfaları düzenleme işini sürdürdü. 1976'da Tercüman'dan emekli oldu ve zamanını bütünüyle edebiyata verdi.

Daha sonra "Çınaraltı ve "İstanbul" dergilerinde hikâyeler kaleme almaya devam eden Tarık Buğra, hikâyelerinde daha çok yakın çevre, aile hayatı ve ilişkilerine yoğunlaşırken, kasaba hikâyelerinin ilk güzel örneklerini verdi.

Devlet Tiyatroları'nda Edebi Kurul Başkanlığında Edebi Kurul üyeliği yaptı. 8 Eylül 1977'de hikâye yazarı Hatice Bilen ile ikinci evliliğini yaptı. Orta oyuncusu "Komik-i Şehir" Naşit'in hayatından yola çıkarak yazdığı İbiş'in Rüyası ile 1970 TRT Sanat Ödülleri Yarışması'nda başarı ödülü, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarını anlattığı Osmancık ile (1985) Milli Kültür Vakfı Edebiyat Armağanı'nı, Yağmur Beklerken ile Türkiye İş Bankası Büyük Ödülü'nü, 1991'de Devlet Sanatçısı unvanını aldı.

Tarık Buğra iki evlilik yaptığı yaşamında ciddi anlamda sağlık problemlerine

1993 eylülünde yakalandı ve Akçay'da tatil deyken rahatsızlanarak bir ay sonra kanser teşhisiyle yatağa düştü.

Çapa Tıp Fakültesi'nde gerçekleştirilen ameliyatının ardından yaklaşık 4 ay daha yaşayan Tarık Buğra, 26 Şubat 1994'te vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'na annesi Nâzike Hanım'ın yanına defnedildi.

Tarık Buğra roman ve tiyatro gibi yarına kalıcı eserlerin en mükemmel kültür Türkçesi ile yazılacağını savunmuştur. Sanat eseri için her türlü basmakalıbı reddeden bağımsız bir sanat anlayışını benimsemiş olan Tarık Buğra, güzel Türkçesi, canlı ve yoğun üslubu, derin tipleri ile Türk hikâye, tiyatro ve roman yazarlarının başında yer almıştır.

Kaynakça:

- 1- Tarık Buğra, "Yarın Diye Bir Şey Yoktur", Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007, s. 5-6
- 2-https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarik_Buğra
- 3-<https://www.bkmkitap.com/tarik-bugra-kimdir>
- 4-<https://www.turkedebiyati.org/tarik-bugra/>
- 5-<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/tarik-bugra-2-eylul-1918-26-subat-1994/>

MESNEVÎ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

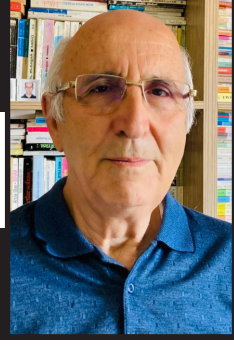

روز محشر هر نهان پیدا شود
هم ز خود هر مجرمی رسوا شود

*Mahşer günü, her gizli şey meydana çıkar.
Her suç, kendiliğinden insanı rezil eder.
(Hz. Mevlânâ)*

MAHŞERDE HER ŞEY ÂŞİKÂR

*İşlediğin kötülükleri bu dünyada belki halktan gizlersin,
Lakin mahşerde onları başkası gibi sen de tek izlersin.*

16 Şubat 2024 **(Ahmet Sevgi)**

BİR YAZI MAKİNESİ: GAZETECİ
AHMET MİDHAT EFENDİMUSTAFA
ÖZCAN

GİRİŞ

Ahmet Midhat (1844, İstanbul-1912, İstanbul) çok yönlü bir yazarımızdır: Hikâyeci, romancı, makale, baş makale, eleştiri, tiyatro yazarıdır. Kendi kendini yetiştirmiştir. Tanzimat Edebiyatının en verimli kalemi odur. Eserlerinde pek çok konuya yer vermiştir. Fakat biz onu öncelikle bir basın mensubu olarak değerlendirmek isteriz. Son derece çalışkan bir insan olan Ahmet Midhat Efendi için “yazı makinesi” sıfatını kullanırlar. Çünkü çıkardığı gazetelere sürekli yazı yetiştirmek zorunda kalmıştır.

Takvim-i Vekâyi (11 Kasım 1831) ile başlayan gazeteciliğimiz, özel sektörün devreye girmesiyle gelişir. Yarı resmi **Ceride-i Havadis**’i (3 Temmuz 1840), Ağâh Efendi’nin kurucusu olduğu **Tercüman-ı Ahval** (21 Ekim 1860) izler. Şinasi’nin emek verdiği bu gazetede yeni edebî türlerin yanında, yeni düzenlemeleriyle de dikkati çeker. 27 Haziran 1862’de ise Ahmet Midhat’ı da etkileyen **Tasvir-i Efkâr** ile karşılaşırız. Kurucusu Şinasi’dir ve Namık Kemal’in de bir bakıma yetiştiği basın organı bu gazetedir. Buraya Ali Suavi’nin yönetiminde çıkan **Muhbir**’i (1866 İstanbul), Namık Kemal’in **İbret**’i ni (1871) de ekleyebiliriz. Ahmet Midhat gazeteciliğe tam da bu yıllarda başlamıştır.¹

Biz bu yazıda; önce okuma yazma öğrenen, daha sonra kendisini geliştiren, Fransızca öğrenen ve gazeteciliğe merak salan Ahmet Midhat’ın basın hayatı sırasında yaşadıklarını oğlu Dr. Kâmil Yazgıç’ın anılarından² yararlanarak anlatacağız.

Gazeteciliğe Başlayış

Ahmet Midhat Rusçuk’ta bulunduğu sırada **Tuna** (Ruscuk;1865) gazetesi çıkar. O zamana kadar gazetenin ne işi yaradığı hakkında bir bilgisi yoktur. Gazetenin ilk nüshasındaki, niçin çıktığını anlatan yazıyı okumuş ve amacının ne olduğunu anlamıştır. Ondan sonra gazete ve gazetecilik kendisine cazip gelmiştir.

İlk yazılarının da burada çıktığı belirtilmektedir. O, **Muhbir (İstanbul,1866)** yayınlandığı sırada Sofya’da, **Hürriyet** (Londra, 1868) çıktığı zaman da Rusçuk’tadır. Bu gazeteleri satın almanın bile kendisini tehlikeye soktuğunu söylemektedir. Bu iki gazetenin toplumda “terakkیات-ı milliye”, “Tanzimat-ı Esasiye” ve “hürriyet-i şahsiye” kabilinden konuları işlemesi ve münakaşalara yol açması, Ahmet Midhat Efendi’yi bir hayli etkilemiştir.

Devir (1872), Ahmet Midhat’ın çıkardığı bir gazetedir. Fakat bu gazetesi, daha ilk nüshası çıkar çıkmaz şiddetli görülen bir makale yüzünden kapatılmıştır. Lisanı şiddetli görülen bu makale, aslında sonraki devirler için bir hayli bir önemlidir ve gelecek hakkında birtakım ipuçları içermektedir.

Devir’den sonra kardeşi Cevdet’in namına **Bedir (1872)** isimli yeni bir gazete alır. Bu gazete Ahmet Midhat’ı – söylediğine göre neredeyse on üç rakamın uğursuzluğuna inandıracaktır. Çünkü on üçüncü sayısında yine aynı gerekçeyle- lisanının şiddeti- gösterilerek yayınlanmasına izin verilmez. **Bedir** gazetesinin beşinci sayısında Namık Kemal’e hitap eden bir açık mektup yazmış, fikirlerini özetlemiş ve özellikle “Osmanlı istikbali” hakkında görüşlerini ifade etmiştir. Namık Kemal bu makaleye cevap vermemiş ama bir müddet sonra buluşmalarında onun kendisine hak verdiğini bildirmiştir.

Namık Kemal ile yaptığı münakaşadan sonraki buluşmalarında kendisine fenni eser yokluğundan söz eden Ahmet Midhat Efendi, Namık Kemal’in teşvikiyle **Dağarcık**’ı (1872) çıkarmağa karar vermiştir. İlk makalesi de burada yani ilk nüshada çıkmış ve bir hayli tartışılmıştır. Hatta bu yazı yüzünden başı derde girmiş, “Ey kâfir-i bî-din” diye suçlan-

1-Hıfzı Topuz, 100 Soruda Basın Tarihi, Gerçek Yayınevi 1973, s.1-40

2-Dr.Kamil Yazgıç, “Ahmet Midhat Efendi”, Tan, Sayı: 1624-1659, 9 Şubat—15 Mert 1940, s.2 Bu yazı serisi, 36 tefrika sürmüştür

mıştır. Bununla da yetinilmemiş, "bab-ı celil-i cenab-ı meşihatpenahi"ye de başvurularak, Ahmet Midhat Efendi'nin muzır neşriyat-ta bulunduğunu belirtilmiş, şiddetle tecziye edilmesi ve "tedip" olunmasını istemiştir. **Kırkanbar** (1873) **Dağarcık**'tan sonra çıkmıştır ve dergi olarak nitelendirilir.

Ahmet Midhat Efendi'nin adı asıl Tercüman-ı **Hakikat**'le (1878) birlikte anılır. Bundan bir yıl önce de **Takvim-i Vekayi** gazetesiyle Matbaa-i Âmire'ye müdür olmuştur. Bu gazeteyi II. Meşrutiyet'e kadar yaşatmayı başarmıştır. 1908'den sonra yazarlığı ve gazeteciliği bırakmıştır.

Gazetecilik Anlayışı

50 sene gazetecilik eden Ahmet Midhat'ın mesleği ile ilgili farklı bir anlayışı vardır. O çok sevdiği mesleğine, başkalarının da rağbet göstermesini katıyken istemez. Kabiliyetine inandığı gençler dışındakilere gazeteciliği tavsiye etmez. Hatta bu gençlerin şevk ve heveslerine kırmaktan da geri kalmaz. Çünkü ona göre "gazetecilik mesleği, aşka benzer; akli başında olan insan, ona bile bile tutulmaz" der. Yine insan mutlaka muharrir olmayı göze alırsa, geçimini temin edecek ikinci bir meslek de seçmelidir diye düşünür (**Tefrika: 31**).

Ahmet Midhat serveti hakkında çok şeyler söylenmişse de gerçek böyle değildir. Onun en büyük hülyası, işgal ettiği **Tercüman-ı Hakikat**, binasını satın almaktır. Fakat o beş yüz altın eden bu binaya kavuşmadan ölmüştür. Dolayısıyla gelirleri, giderleri üzerinde fazla durmaya gerek yoktur. Şu kadranı söylemekte fayda vardır: Cenazesi bile başkalarının yaptıkları masrafla kaldırılmıştır.

Ahmet Midhat'a göre gazetecilik her bakımdan tehlikeli ve her bakımdan zararlı bir meslektir. Bu meslekte başarılı olmak için bol yetenek, bol para, bol kuvvet, bol cesaret ve bol bilgi sahibi olmak şarttır. Gazetecilik bir bakımdan denize benzer. Nasıl boğulmayı göze almayan insan, yüzmesini öğrenemezse, sürünmeyi ve sürülmeyi göze alamayan insan da yazmasını öğrenemez. Bu meslekte başarılı olmanın sırlarından birisi; küçük, büyük, istisnasız hiçbir fırsatı kaçırmamaktır. Ahmet Midhat, bunun bir örneği olarak kendisini takip eden polis memuruna iş teklif etmesini gösterir. (**Tefrika: 9**) Zaptiye Nezaret'i'nde çalışan bu polis, ona en yeni zabıta olaylarını getirecek, o da gazetesinde yayımlayacaktır.

Haber kaynağı olarak polisi kullanır. Karşılığında da ona para verir. Böylece hiç kimsede olmayan haberler onun gazetesinde yani **Tercüman-ı Hakikat**'te yayımlanır.

Ahmet Midhat'ın matbuat hayatına atılma-ya davrandığı sıralarda İstanbul'da yalnız üç matbaa vardır. O, bu matbaalarda kendine bir yer bulamamıştır. Fakat asla bundan yılmamış, büyük sermaye isteyen bu işi, on parasız başarmaya kalkmıştır. Başarılı da olmuştur.

Matbaasını aile şirketi gibi yönetmiştir. Kendisi; eşi, çocukları, akrabaları hep birlikte bunu diriltmeğe çalışır. Meslekte kendi kendini yetiştirmesini bilen insandır. (**Tefrika: 10**) Ahmet Midhat, matbaada bazı muharrirleri içki içerken, bazı mürettepleri iskambil oynarken yakalar. İş başında laubaliliğe hiç tahammülü yoktur. Hepsine hakaretler eder, küfürler savurur. Matbaadakiler, Ahmet Midhat'tan bunu beklememektedir. Hepsini Ahmet Midhat'ın hırslanıp ileri geri konuşmasına alışık buldukları halde o sözleri hazmedemediklerinden hep birlikte matbaayı bırakıp çıkarak, onu tek başına bırakmışlar, bir çeşit boykot yapmışlardır. "Ahmet Midhat bitti", "Yarın kendisine başka bir arayacaktır. Bu muamele-ye müstahaktı. Yalnız kalsın da ezilsin işlerin altında ezilsin, akli başına gelsin" demişlerdir. "Dayanamaz" diye düşünmüşlerdir. Ama Ahmet Midhat bu... Gücendirdiği arkadaşlarına yalvarmamış, bütün gazeteyi tek başına çıkarmıştır. Mürettepler, müvezzillerde "Tercüman, Tercüman" haykışlarını duyunca şaşır-mışlar, gazeteden birer nüsha alıp bakmışlar ki, Ahmet Midhat'ın, tek başına, hemen hiç kusursuz ve eksiksiz bir gazete çıkarttığını görmüşlerdir. (**Tefrika: 11**)

Ahmet Midhat cesur bir gazetecidir. Kalemine, yumruğuna güvenir. Bir defasında, Rumları kızdıracak bir yazı yazar. Rum delikanlıları bu yazıyı hazmedemezler ve içlerinden üç kişi seçerek, yazarı dövmeye gönderirler. O sırada Babıali caddesinde, müşterilerinin çoğu müretteplerden oluşan bu kahveyi Pavli adında bir Rum işletmektedir. Ahmet Midhat'ı dövmeye giden Rum delikanlıları, bu kahveye uğrayıp bir kahve içerler. Bu esnada kahvecinin Rum olduğunu bilmediklerinden, yüksek sesle Rumca konuşurlar. Pavli, kahvedeki müşteri Ahmet'e olup biteni yavaşça anlatır ve Ahmet Midhat'a onunla haber gönderir. "Ya polisten yardım istesin yahut da münasip bir tedbir alsın" diyerek. Ahmet, daha kah-

venin çıkışından biraz sonra, Ahmet Midhat gelir, elinde o meşhur ve kalın bastonu vardır. Pavli'ye seslenir: "O serseriler bunlar mı?" Ahmet Midhat, tam üstlerine yürüyecekken, delikanlılardan birisi açık pencereden sokağa atlayıp kaçar, diğer ikisini ise yakalarından tuttuğu gibi yere çarpar. Bu arada Pavli, polise de haber verdiği için polisler gelmişler, Ahmet Midhat'ı kahvedekiler tutup sakinleştirmişler. Olay daha fazla büyümemiştir (Tefrika: 12)

2-Gazeteciliği Sırasında Yaşadığı İlginç Olaylar:

Ahmet Midhat Efendi'nin gazetecilik yaptığı sırada başına bir hayli ilginç işler gelir. Bunlardan bir tanesini Matbaa-i Âmire Müdürlüğüne baktığı günlerde yaşamıştır. O bu görevini yaparken, bir gün mektup alır. Mektubun zarfı, Adliye Nezaretinin resmi zarfıdır. İçinde bir de resmi yazı bulunmaktadır. Ahmet Midhat Efendi, o kâğıtla birlikte, bir de yüzük banknotla karşılaşınca şaşmıştır. Çünkü bu zarfın içeriği, bir Türk kızının romana benzer hayat hikâyesinden ibarettir. Söz konusu kız, güzel sanatlara ve bilhassa resme karşı büyük bir hevesi, kabiliyeti vardır. Bu kız, babası sağ iken bu hevesini tatmin imkânı bulabilmiştir. Çalışmış çabalamış resim yapmayı öğrenmiştir. Fakat babası ölünce, babasından başka kimsesi olmayan bu genç kız, sefalet düşmüş, perişan olmuştur. Elinde kalan boyayla yaptığı tabloyu kapı kapı dolaştığı halde satamamış bu ilk eserini. İyice ümitsizliğe gömülmüş ve son çare olarak sulu boya ile sahte bir yüz lira banknot yapmış ve tam piyasaya süreceği sırada yakayı ele vermiştir. Adliyeye gönderilmiş, tevkif edilmiş ve o sırada mahkeme o banknotun sahte olup olmadığının tespiti için Matbaa-yı Âmire Müdürlüğüne göndermiştir. Ahmet Midhat, banknotun sahte olduğunu uzun incelemeyi sonra anlamıştır. Ancak bir şey daha anlamıştır: O da genç kızın sanatkar biri olduğunu... Zarfı cebine koyar, hemen tevkifhaneye koşar. Bir köşede için için ağlayan kız bulur. Hayatını, macerasını kendisinden dinler. Bu defa gidip Adliye nazırını bulur. Vaziyeti ona da anlatır ve genç kıza tevkifhaneden çıkarır. Sonra kız da yanına alarak bir arabaya atlar ve saraya gider. (Tefrika: 23), Padişahın huzurunda kız savunur. Sonuçta kız, afv-ı şahaneğe uğrar. Padişah, kız affetmekle kalmaz, onu yüksek maaşla, sarayı hümayuna resim muallimi ta-

yin eder.

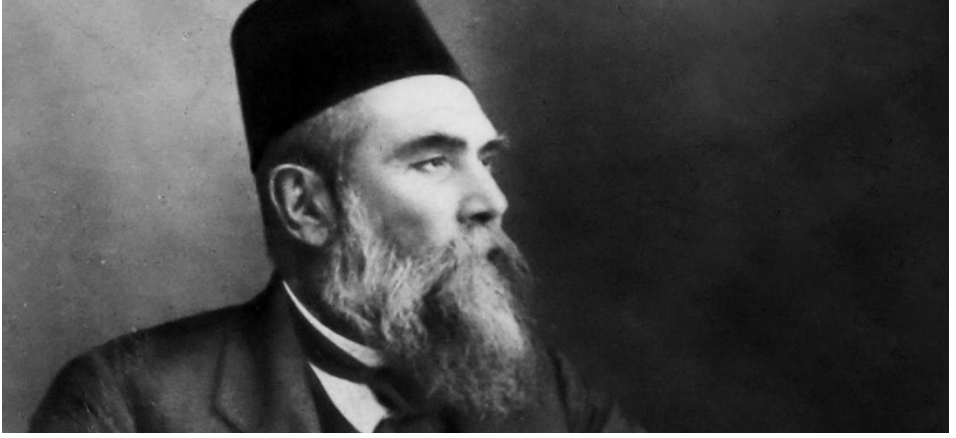
Ahmet Midhat, matbaacılıkta reform yapmış, alışagelen matbaa ile ilerlemenin mümkün olmayacağını düşünmüş ve yeni âlet ve edevat getirtmiştir. Ne var ki hafiyeler ondan şüphelenmişler, hatta gelen eşyayı havan topu sanmışlar. Bir kale yıkabilecek güçte olduğunu bildirmişler. Hafiyelerin bu jurnalı üzerine Ahmet Midhat'ın matbaası kuşatılmış, saraydan gönderilen yaverler, jandarma ve polisler matbaayı doldurmuştur. O sırada Ahmet Midhat ise yazı yazmakla meşguldür. Tutuklamaya kalkmışlardır. Ahmet Midhat gerçeği anlatmak istemişse de dinleyen olmamış, nezarete götürülmüştür. Bu defa uzmanlar matbaaya gitmişler ve bu yeni baskı makinesini görünce, havan topu olmadığını anlamışlar ve Ahmet Midhat da mevkuf olmaktan kurtulmuştur. Bu olaydan bir gün sonra Ahmet Midhat, II. Abdülhamit'in huzuruna çağrılmış ve padişah; ona hem iltifat etmiş hem olaya gülmüş, kendisine bir de nişan vermiştir.

Ahmet Midhat'ın başına buna benzer bir başka olay daha gelmiştir. O devirde, cumartesi günleri çıkan her gazete, baş makalesinde, "selamlık resmi âlisi"ni konu edinir. Ancak bu yazılar genelde basmakalıp yazılar olur. Hatta muharrirler de bu makaleleri beğenmezler. Beğenmedikleri yazılara da "Bu da ne? Selamlık resmi âlisi gibi yazı!" derler. Ancak Tercüman-ı **Hakikat**'te çıkan "selamlık resmi âlisi" yazısında bir tertip hatası yüzünden (hâdim) kelimesi, "hı" harfiyle dizilecekken, "he" harfiyle dizilmiş... Tabii ki anlam değişmiş. "Yıkan, batıran" anlamına gelmiştir. O zaman "Halife-i ruy-ı zemin ve hâdim-i din-i mübin efendimiz hazretleri!" ibaresi, "Din-i İslâmı yıkan, batıran yeryüzü halifesi!" anlamına gelmiştir. Hafiyeler için bundan daha büyük fırsat olamaz. Hemen kollar sıvanmış ve Ahmet Midhat Efendi'nin matbaası basılmış, Ahmet Midhat Efendi tevkif olunmuştur. Fakat sıkı bir tahkikat neticesinde işin içinde bir kasıt olduğu anlaşılmıştır. Meğer sarhoş bir mürettibin, rakip gazetenin sahibinden aldığı 20 lira rüşvet karşılığında bu hatayı kasten yaptığı ortaya çıkmıştır. Gerçek ortaya çıkınca rüşvetçi mürettip, Trablusgarb'a sürülmüş, Ahmet Midhat Efendi de serbest bırakılmıştır.

Sansür Derdi

Aslında o zamanlar, bir gazetecinin en dikkat etmesi gerektiği husus, kullanılması yasak olan kelimelerden uzak durmasıdır. Yasak ke-

limeler çoktur ve hemen her gün artmaktadır. Vatan, hürriyet, meşrutiyet, cumhuriyet, istiklâl, bomba, yıldız, dinamit gibi yasak kelimeler yazıya girdiği anda Fizan yahut Trablusgarp'a sürülmekle karşılaşılabilir. Hatta daha kötüsü de olabilir. . .

Dâhiliye nezaretine mensup bir sansür heyeti vardır. Gazeteleri her gün, çok sıkı bir şekilde sansürden geçirirler. Bir gazete, tamamen hazırlandıktan sonra, önce beş nüsha, sansüre gönderilir. Kontrolde geçince tamamen basıma geçilip satışa sunulur. Bu heyetin reisi "Hıfzı" adında bir zattır. İncelemeden, sansürden geçen gazetelerin basılabilmeleri için üzerlerine "tabında mahzur yoktur!" ibaresinin yazılması ve "Hıfzı" Bey tarafından da imzalanması lazımdır. Sansürün meşhur kırmızı kalemi çok defa, bütün bir sayfayı çizer, çıkarır ve gazetecileri çok müşkül vaziyette bırakır. Çünkü o boşluğu yeniden doldurmak için "gece yarısı" -sansür sabah gazetelerini o saatte gözden geçirirdi-" muharrir aramak, yazı yazdırmak, dizecek mürettip bulmak, kolay iş değildir. Bu tür sıkıntılarla uğraşmamak için gazeteciler önlemlerini alır, yazılarını yazarken azami dikkat gösterirler. (Tefrika: 23) İşte bu zorluklar yetmiyormuş gibi bir gün Ahmet Midhat fenni bir makale yazar. İçinde de "dinamik hesaplar" ifadesi geçmektedir. "Dinamik"i "dinamit"le karıştıran hafiyeler hemen harekete geçmişlerdir: "Midhat Efendi, gazetesinde, memnu lügatler kullanmaya başladı. Sansürle anlaştı. Sansür, zat-ı şahaneyle ihanet sayılabilecek kelimelere müsamaha ediyor" derler ve ortalığı karıştırırlar. Neticede ne sansürle bir anlaşma vardır ne de Ahmet Midhat "memnu lügat" kullanmıştır. Ama bunu fırsat bilen sansür heyeti, "Bade-ma gazetelerde, lügat-ı memnu"ya müşabih

kelimelerin kullanılmamasına dikkat edilmesi şiddetle ihtar olunur" diye bir tamim yollamıştır. Ahmet Midhat'ın dediğine göre hafiyelerin bu yanılmaları yahut yukarıyı yanılmaları, onlara olan güveni azaltmıştır. Bu jurnallerin böyle de bir yararı olmuştur. Fakat Ahmet Midhat da kendisiyle matbaada çalışan herkese" Aman çocuklar... Gözlerimizi dört açalım da bizim kümeşte, sansar girecek delik kalmasın" demeyi ihmal etmez. Ahmet Midhat "sansür"e, sansar demektedir. Kısaca sansür ve hafiyeler, gazeteciliğin gelişmesini olumsuz etkileyen iki unsurdur.

Gazeteciliğin Keyifli(!) Bazı Yönleri

Gazeteciliğin zevkli yönüne gelince: Ahmet Midhat, bunu inkâr etmez. Mesleki görevleri görmekten duyulan manevi zevk, kazanılan temiz şöhret ve halkın saygı ve sevgisidir. Ahmet Midhat Efendi bunu sık sık vurgulamıştır. Fakat o devirde gazeteciliğinde ufak tefek çıkar ilişkisi olduğu da görmezlikten gelinemez. Ahmet Midhat'ın ifadelerinden şunu anlıyoruz: Birtakım kurnaz muharrirler, birtakım kurumları övmekten geri kalmamışlardır. Sözgeleşti reji idaresi lehinde övgü dolu bir makale yayınlanırsa, makalenin çıkışından sonra matbaaya sandık sandık birinci nevi sigara geldiğine, bunun üzerine musahhah ve mürettiplerin, hademe ve hamalların bol bol birinci nevi sigara içtiklerine şahit olunmuştur. Bir başka sefer de gazetede, bir imalathanenin rakısı yahut şarabını öven bir fıkranın yayınlandığı görülür. Bunun üzerine gazetede çalışanların bir hafta zil zurna sarhoş olmasına yetecek miktarda hediyeler gelir. Makalenin çıktığı gün, matbaa içinde, şarap, rakı damacaneleri dolar. Ahmet Midhat bunlara bir şey demez ama ayyaş mürettiplerle uğraşmak zorunda kalır. Bazen biraz daha ileri

gidilir, falanca valinin, filan mutasarrıfın "icraat-ı hasene"sinden bahsedenler, gönderilen hediyeleri, evlerine arabalarla taşırlar. Çünkü o mutasarrıf veya vali, kendi hakkında yazılan bir methiyenin mukabelesini; teneke teneke yağ, bal vesaire hediye ederek öder. Özetle bu övgüler sayesinde, gazetecilerin evlerindeki masrafların yekünü yarı yarıya iner. . .

Ahmet Midhat Efendi, gazetesinde bu çeşit yazıların yazılmasına ses çıkarmaz. Fakat iyi bir memurun, iyi bir şeyin aleyhinde yazılmasına kızar yahut kötü bir memurun, kötü bir şeyin lehinde yazılmasına izin vermez. Kendisi bu tür işlere girmez ne yazar ne de hediyelere ortak olur. Bir gün gazeteye başmürettip, meyhane ilanı koyunca, hemen müdahale etmiş ve buna izin vermemiştir.

Ahmet Midhat ve Tanıdığı Yazarlar, Edipler:

Ahmet Midhat, döneminin yazar ve ediplerine çok kıymet veren birisidir. Namık Kemal'e nasıl tanıştığını anlatır. Dahası, bir keresinde sabahlara kadar süren bir sohbetinden bahseder. Namık Kemal'e çok değer verdiği ifadelerinden bellidir. Ondan başka, Ahmet İhsan, Ahmet Cevdet, Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim, Tevfik Fikret, Cenap Şahabeddin gibi birbirinden farklı meziyetleriyle tanınan bu ediplere çok sevgi besler; onlardan sürekli sevgi ve hürmetle söz eder. Ancak gelecekte büyük gazeteci olacağına inandığı bir kişi vardır: O da Hüseyin Cahit'tir. Onun bu aşırı cesareti yüzünden politika kurbanları arasına girmesini asla istemez.

Ahmet Midhat Efendi genç kabiliyetlerin elinden tutan bir gazetecidir. Ahmet Rasim, Darüşşafaka'dan çıktığı zaman, ilk yazılarını **Tercüman-ı Hakikat**'te yayımlamıştır. Ahmet Cevdet, bir keresteci oğludur ve bir kenarda kalmıştır. O da Ahmet Midhat'ın kabiliyetli insanlara yardımcı olduğunu duymuş ve ona yazdığı bir mektupla kendisinden bahsetmiştir. Bunun üzerine "bu çocukta cevher var" diyen yazar, Ahmet Cevdet'i bulmuş, babasını kandırıp yanına almış ve yetiştirmiştir. Nigâr Hanım ve Fatma Aliye Hanım gibi dönemin şair ve yazarlarını evinde kabul etmiş, onlarla görüşüp kendilerine yardımcı olmuştur.

Gazeteci Ahmet Midhat çok çalışkan ve üretken bir yazardır, gazetecidir. Çok yazı yazdığı için "On iki beygir kuvvetinde bir yazı makinesi" diye kendisine bir isim takılmıştır. Bunu, Ahmet Rasim takmış, Ahmet Cevdet, Ahmet İhsan da her yerde bu isimden söz etmişler-

dir. **(Tefrika: 17)**

Öte yandan Ahmet Midhat Efendi'nin bir başka lâkabı da "Kırk Ambar" dır. Ahmet Midhat, her konuda etraflı bilgi edinmek isteyen birisidir. Mesleği ile ilgili olmayan tıp bilimiyle bile meşgul olmuştur. Onun bu her telden çalan bir insan olması, ona bu lâkabın verilmesine yol açmıştır. Bu yüzden bu lâkap kendisine verilmiş ve o bunu çok sevmiştir. "Kırk Ambar" mecmuaları memleket irfanına büyük katkıda bulunmuştur. Bu kütüphanenin neşriyatı sayesinde **Tercüman-ı Hakikat** matbaası için Ahmet Rasim, "Orası bir matbaa değil, bir darülfünundur!" demiştir. Ahmet Midhat Efendi kısaca bir ayaklı kütüphanedir. Onun bu tecessüs ve merakı, hayatının son zamanlarında Darülfunun'da Dinler Tarihi okutmasına yol açmıştır. Derslerine öğrencileri çok ilgi göstermişler, başka sınıflardan, başka bölümlerden de onu izlemek için dersine girmişlerdir.

Rodos'a Sürülmesi ve Oradaki Hayatı

Ahmet Midhat, bir yazısında, Namık Kemal'in Vatan yahut Silistre'sini övdüğü için matbaasından alınarak yaka paça Zaptiye Nezaretine götürülmüş, uzun bir sorgudan sonra Rodos'a sürgüne gönderilmiştir. Yani gazeteci Ahmet Midhat, yazısı yüzünden bir de sürgün olayı yaşamıştır. Namık Kemal'in tiyatrosunun oynanmasını müteakip kendisi Sakız Adası'na, Ebüzziya Tevfik de Ahmet Midhat gibi Rodos zindanına sürgün gitmiştir. Ahmet Midhat, her türlü olumsuz şartlara rağmen öğrenen ve öğreten insandı. Zindanı, neredeyse bir mektebe, bir islahhaneye döndürür. Mahkûmlara okuma yazma öğretir. Halk da ona karşı büyük bir sevgi, bir saygı besler. Günün birinde bir heyet oluşturup, mutasarrıfa vaziyeti anlatırlar ve onun için özel bir izin almayı başarırlar. **(Tefrika: 18)** Böylece bu karar sayesinde dışarı çıkabilecekler.

Rodoslular, Ahmet Midhat'tan daha da faydalanabilmek için aralarında topladığı bir para ile Medrese-i Süleymaniye'yi meydana getirmişler, onu da başmuallim atamışlardır. Böylece gündüzleri mektepte, geceleri zindanda geçirmeye başlamıştır. Halkın giderek sevgi ve saygısını kazanan Ahmet Midhat Efendi için oluşturulan heyet, bir kez daha mutasarrıfın huzuruna çıkmış ve bu ünlü yazarın şehir dâhilinde bir evde ve nezaret altında oturmasına müsaade etmesini istemişlerdir... Bu istek yerine getirilmiş, ona adanın güzel

ve temiz bir mahallesinde iki odalı bir ev kiralanmıştır. Ahmet Midhat, biraz para kazanınca daha sonra eşini ve annesini Rodos'a getirmiştir. Ancak iş bununla kalmaz. Onun Rodos'taki başardığı işler, sarayın da kulağına gitmiş ve "afv-ı şahane" ile serbest kalması sağlanmıştır.

Haksız bir yere cezalandırıldığını düşünen Ahmet Midhat Efendi, affın kendisine bildirilmesi üzerine Rodos'tan ayrılmış ve yeniden İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'a dönünce yeniden gazetesini çıkarmış kitaplarını basmış, özetle eski hayatına dönmüştür.

Katkıda Bulunduğu Bazı Önemli Uygulamalar

Ahmet Midhat Efendi, kurban derilerinin donanma cemiyetine verilmesini ilk defa ortaya atan bir gazetecidir. O bu fikri bütün kuvvetiyle ve cansiperane savunmuş ve sonunda ilgilere kabul ettirmiştir. Bu arada pek çok ham sofanın tepkisini çekmiştir. Onların bedelleriyle, donanmamızın kuvveti mümkün mertebe arttırılmıştır.

Yine Ahmet Midhat Efendi, **Tercüman-ı Hakikat**'in çeşitli muharrirlerin yardımıyla fevkalâde nüshasını hazırlatmıştır. Bu fevkalâde nüshanın masrafını tamamen cebinden ödemiş, bu özel sayının getirisiyle birçok fukara çocukları giydirmiştir. Öyle sanılır ki, matbuatın memleket meselelerindeki fiili yardımları bu ilk adımlardan sonra başlamıştır. Daha sonra başka gazeteler de bu yoldan yürümüşlerdir.

Ahmet Midhat, bulunduğu her ortamda sadece yayınlarıyla ilgilenmemiş; bizzat uğraşarak çocukları okutmaya, eğitmeye çalışmıştır. Sabahtan akşama kadar matbaada uğraşmış; kütüphanesinde yazılarını yazmış, bunun yanında mahallesinin fakir çocuklarını etrafına toplayıp onlara ders vermiştir. Bu giderek öylesine çoğalmış ki, çocuklar; evdeki hususi dershaneye sığmaz olmuştur. Gönüllü olarak yaptığı bu işi, daha sonra daha düzenli bir hale getirmek istemiş, bizzat kendisinin yetiştirdiği ve mahallede "hoca hanım" diye tanınan kadının evini hususi bir mektep yapmıştır. Hoca hanıma her türlü desteği vermiştir. Elit ailelerin çocukları bile bu mektebe gitmeye başlamıştır. Bu arada "kadından hoca" olur mu diye bir hayli dedikodu yapılmış, ama bu hususi mektep ayakta kalmıştır. Ahmet Midhat bu geri fikre karşı, ayetler ve hadislerle süslediği birçok makale yazmış ve kadın

haklarını savunmuştur.

Bilindiği gibi Ahmet Midhat Efendi, Beykoz'da oturuyordu. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Beykozlular, "Ahmet Mithat Efendi Mektebi" adıyla bir resmi bir mektep açmışlar, ünlü yazarı da bu mektebe fahri öğretmen atamışlardır. (**Tefrika: 20**)

Anlatıldığına göre Beykoz'un, Akbaba köyünde bir çiftliği vardır. O, bu köye, arabalardaki fiçilerin üzerlerine oturarak gidip gelir. Zamanın zenginlerinden aynı zamanda yazarın dostlarından birisi ona bu davranışları yakıştıramaz ve şöyle demekten kendini alamaz: "Efendim sen bu hareketinden vaz geç... Tevazuun, kalenderliğin bu derecesi fazladır. Seni böyle, seyis çırağı gibi su fiçileri üzerinde gidip gelirken görseler, otoriten iki paralık olur" der. Ayrıca ekler: "Sen koskoca bir gazeteci, koskoca bir matbaacısın. Memleketin her tarafında sevilen, sayılan bir adamsın. Şöhretin ve mevkiinle mütenasip bir ömür sürsene?"

Oysa Ahmet Midhat halktan birisidir. Onu bir gün köprü üstünde çiğerci Arnavut'un dükkanında piyazla karnını doyururken, bir başka gün de Beykoz'da Balıkçı Nuri'nin kahvesinde, tahta peyke üzerine bağdaş kurmuş bir halde kahvesini içerken görmek mümkündür.

Ahmet Midhat Efendi ve II. Abdülhamit

Ahmet Midhat Efendi, II. Abdülhamit'le görüşmelerine dair birkaç anekdot anlatılabilir. Padişahın yine ona birkaç hediye verdiği de oğlunun hatıralarında yer almaktadır. Bunlar içinde en önemli olanı şudur: Bir gün II. Abdülhamit, Arap İzzet Paşa'ya: "Yahu der, bizim Mithat Efendi'yi şimdiye kadar hiç memnun etmedik!". Arap İzzet Paşa da Ahmet Midhat Efendi'ye padişahın münasip bir şey istemesi gerektiğini ısrarla söylemiştir. Ahmet Midhat'ın verdiği cevap şöyledir: "Benim şahsen, padişahın sağlığından başka bir dileğim yok. Fakat eğer mutlaka bana bir lütufta bulunmak arzusunda iseler, Tercüman-ı Hakikat'i himaye eylesinler. Çünkü bu gazetenin ayda otuz lira açığı vardır."

Abdülhamit'in iradesiyle "Hazine-i Hassa"-dan, bu gazete için bağlanan ayda otuz lira tahsisat, her ay başında "Hademe-i Hassa"-lar vasıtasıyla matbaaya gönderilir. Oğlu bu konuda sözü şöyle bağlamaktadır. "Babamın saraydan gördüğü yegâne maddi yardım da kendisine ısrarla kabul ettirilen bu otuz lira-dan ibaretti".

Ahmet Midhat Efendi, II. Abdülhamit'le teması olan bir gazetecidir. Saraya sık sık gider. Karantina dairesindeki odasında, yazarın "İstanbulun" denilen bir ceketi vardır. Ahmet Midhat Efendi, her aklına estikçe, her lüzum duydukça, bu ceketi sırtındakilerle değiştirir ve bir kira arabasına bir çeyrek vererek soluğu sarayda alır. Sarayda mabeyincilerin birisinin ve çoğunlukla Arap İzzet Paşanın odasına girer. "Selamünaleyküm" diyerek bir koltuğa oturur. Daha sonra da Padişah II. Abdülhamit onu kabul eder. Oğlu Kâmil Yazgıç'ın bildirdiğine göre bu görüşmelerin birinde Padişah, Ahmet Midhat'ın kolunda saati olmadığını fark edince iki gün sonra üzerinde (A. H) markası bulunan bir altın saat hediye etmiştir. Bir başka sefer de yaka düğmesi hediye etmiştir.

Sonuç

Ahmet Midhat'a ilk öğretmen (Hace-i Evvel) sözü çok yakışır. Gazete vasıtasıyla, yazdıkları eserlerle toplumu eğitmeye ve bilgilendirmeye çalışır. Basın tarihinde özel bir yeri vardır.

Tuna gazetesinde başlayan çalışmalarını II. Meşrutiyet'e kadar sürdürmeyi bilmiştir.

Ahmet Midhat Efendi'nin çalışma yıllarını iyi bilmek gerekir. Çünkü gazetecilik meşakkatli bir meslektir. Her yiğidin harcı değildir. Fakat o son derece çalışkan bir insandır. Güçlükleri yenmesini bilir. Gazeteciliğin şartları çok ağırdır. Başta sansürle baş etmek gerekmektedir. Nitekim sansür yüzünden başı hep ağrımıştır. Diğer bir husus da matbaa gibi gazete de Türkiye'ye geç gelmiştir. Geldiği zaman da bu

sahada yetmiş eleman yoktur. Gazetecilerin uyacaklarını belirleyen yasalar bulunmamaktadır. Gazete çıkarmak için izin almak başlı başına bir sorundur. Basının olduğu yerde sorunlar eksik olmaz. Çünkü basın yönetimi, yönetmeliği, müdürlüğü yoktur. Muhabir teşkilatı bulunmamaktadır.

Ahmet Midhat, hem bunlarla uğraşır, hem de baskı işlerindeki elemanların kaprislerine muhatap olur. Ama gazetesini ne yapar yapar çıkarır, okurunu asla ihmal etmez. Çünkü okuru velinimetidir. İşini geciktirmez.

Tanzimat basını gücünü yazıdan alır. Toplumsal eleştirilerde bulunduğu için hep gözetim ve denetim altındadır. Ama kamuoyu yaratmayı bilir. Ahmet Midhat'ın bunda payı herkesten çoktur. Bazen bir sayıda birkaç makaleye yer vermiştir. Özellikle sade yazıları, zihinlerde yeni yeni ufuklar açmıştır. Toplumun okumaya alıştırmıştır.

Tanzimat basını büyük ölçüde fikir basınıdır. Ahmet Mithat'ın gazeteleri de dâhil haber alma örgütü yoktur. Yalnız Ahmet Midhat, bu konuda bir çözüm bulmuş, hükümet haberlerinin herkesten önce kendisini izleyen bir polisi elde etmiş, onun getirdiği haberlerden yararlanmış. II. Abdülhamit ile çatışmama-ya özen göstermiş, hatta padişahın, destek görmüş, hediyeler almıştır. Şu gerçeği unutmamak gerekir. Yazar, o sıralarda en çok okunan muharrirdir, gazetesi ise bir okul görevini görmektedir.

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

DOĞUP BÜYÜDÜĞÜM TOPRAKLAR

*Torosların şarıl şarıl akan dereleri akmaz olmuş,
Pınarlar kurumuş, halk bağına bahçesini ekmez olmuş.
Doğup büyüdüğüm yurtlar viran olmuş, evler yıkılmış,
Dünkü şen şâtır yaylalara artık kimseler çıkmaz olmuş.*

16 Şubat 2024

(Ahmet Sevgi)